

DOMNIEMANY SZKIELETOWY GRÓB ZWIERZĘCY KULTURY ŁUŻYCKIEJ
Z WARZYNA W WOJ. WROCŁAWSKIM

Pochówki zwierzęce są — przynajmniej w świetle dotychczasowego rozpoznania tego problemu — dosyć rzadkim zjawiskiem w ramach kultury łużyckiej (T. Malinowski 1976, s. 4—7, 16 i 18). Ciałopalny obrządek pogrzebowy, przeważający u plemion owej kultury, zacięra bowiem na pierwszy rzut oka cechy pozwalające odróżnić pochówki szczątków zwierzęcych od pochówków ludzkich. W zasadzie dopiero specjalistyczne ekspertyzy antropologiczne pozwalają na ujawnianie zarówno domieszki przepalonych kości zwierzęcych w obrębie przepalonych szczątków ludzkich, jak i grobów z wyłączną zawartością pozostałości zwierzęcych poddanych procesowi kremacji.

Między dotychczas znanymi pochówkami zwierzęcymi kultury łużyckiej występują jednakże również groby szkieletowe, do tej pory ujawnione przede wszystkim na cmentarzysku w Glinianach, gm. Lubiąż, w woj. wrocławskim. Odkrycie to zostało już wstępnie zasygnalizowane w literaturze archeologicznej (Informator 1971, s. 49; T. Kaletyn 1971, s. 149; A. Gardawski, T. Kaletyn 1973, s. 40 i 48), jest też wyczerpująco opracowane pod względem zoologicznym (P. Wyrost 1975, s. 257—290). Przypomnijmy zatem pokrótce, że były to m.in. groby parzyste, zawierające w 2 wypadkach szkielety krów, w jednym natomiast szkielet krowy oraz owcy lub kozy, a wystąpiły na cmentarzysku datowanym na IV—V okres epoki brązu.

Pragnąłbym tu wyrazić pogląd, że znaleziska z Glinian znajdują analogie na wcześniej rozkopywanym cmentarzysku kultury łużyckiej w Warzynie, gm. Brzeg Dolny, w woj. wrocławskim. Cmentarzysko to, pochodzące z młodszej epoki brązu i z wczesnej epoki żelaza, nie zostało wprawdzie do tej pory opracowane, a fakt zaginięcia znacznej części materiałów pozwala przypuszczać, że utraciło ono bezpowrotnie pełną wartość naukową. Mimo to w literaturze archeologicznej spotyka się kilka wzmianek na jego temat (B. Gediga 1967, s. 377; tamże dalsza literatura). Jednakże wszyscy zajmujący się dotąd tym cmentarzyskiem — ze mną włącznie (T. Malinowski 1961, s. 236) — przeoczyli informację ukrytą w sprawozdaniu z działalności b. Śląskiego Stowarzyszenia Miłośników Starożytności (Schlesischer Altertumsverein) we Wrocławiu w 1907/1908 r. Otóż głosi ona („Schlesiens Vorzeit” 1909, s. 282), że w czerwcu 1907 r. na polach majątku w Warzynie koło Brzegu Dolnego odkryto 51 grobów, a w jednym z nich znajdowały się — jako ofiara dla zmarłego — dwa całkowite szkielety bydłace.

Informacja ta jest więc bardzo lakoniczna, w dodatku nie zawierająca danych mogących świadczyć o chronologii odkrycia. Jednak konfrontacja miejsca wykopalisk z opublikowanymi wpływami zabytków archeologicznych do zbiorów b. Śląskiego Muzeum Rzemiosła Artystycznego i Starożytności (Schlesisches Museum für Kunstgewerbe und Altertümer) wykazuje („Schlesiens Vorzeit” 1909, s. 255; 1912, s. 209), że w istocie chodzi tutaj o to tak ułamkowo obecnie znane cmentarzysko kultury łużyckiej.

Uważam więc, że bez dużego ryzyka można przyjąć, iż szkieletowy grób zwierzęcy kultury łużyckiej został w początkach bieżącego stulecia odkryty w Warzynie. Poza wspomnianą konfrontacją wzmianek w dawnej literaturze, stanowisko moje opieram również na dużej zbieżności w datowaniu pochówków zwierzęcych w Glinianach i całego cmentarzyska w Warzynie; nie można wykluczyć, że szkieletowy grób zwierzęcy z Warzyna pochodzi w rzeczywistości z tego samego czasu, co groby w Glinianach. Istotną zbieżność wykazuje też charakter pochówków w obydwu miejscowościach: parzyste, kompletne groby zwierzęce — przede wszystkim bydłace — w Glinianach, i parzysty, kompletny grób bydłacy (*zwei vollständige Rinderskelette*) w Warzynie. Nie można też pominąć okoliczności, że obydwa cmentarzyska nie są od siebie zbyt oddalone — dzieli je (w linii prostej) ok. 15 km. Wydaje się więc, że szkieletowe pochówki zwierzęce odkryte na owych stanowiskach mogą być odbiciem dosyć specyficznych wierzeń cechujących lokalną grupę ludności kultury łużyckiej. Jedyna zarysowująca się różnica między porównywanymi pochówkami zdaje się polegać na tym, że szkielety bydłace z Glinian stanowiły główną zawartość odkrytych grobów, natomiast informacja o cmentarzysku w Warzynie podaje, że tamtejsze szkielety były ofiarą pośmiertną (*Totenopfer*). Można się więc domyślać, że w grobie tym wystąpiła także popielnica z przepalonymi kośćmi ludzkimi. Pewności w tym względzie nie sposób jednak uzyskać tak z racji wspomnianego stanu znajomości materiałów z Warzyna, jak i możliwości, iż odkrywca grobu nie brał pod uwagę ewentualności występowania na ludzkim cmentarzysku ciałopalnym odrębnego, szkieletowego grobu zwierzęcego.

Być może zatem, iż grób bydłacy z Warzyna bardziej odpowiada swym charakterem innemu niedawno poczynionemu odkryciu na cmentarzysku kultury łużyckiej w Starej Górze, gm. Góra, w woj. leszczyńskim, gdzie szkielet młodej krowy wystąpił — aczkolwiek oddzielony obwarowaniem kamiennym — obok popielnicy zawierającej przepalone szczątki ludzkie (Informator 1974, s. 104 n.). Również niedawno, na innym cmentarzysku kultury łużyckiej, w Łazach, gm. Wińsko, w woj. wrocławskim, w grobie ciałopalnym natrafiono na poćwiartowane pozostałości krowy (Informator 1975, s. 89), stanowiące najbardziej przekonujący przykład zwierzęcego daru pośmiertnego dla człowieka. Obydwa te odkrycia — pochodzące już z okresu halsztackiego — należy więc także brać pod uwagę przy interpretowaniu grobu z Warzyna. Aczkolwiek nie zawierają parzystych pochówków bydłacych, są one datowane zbieżnie z młodszymi materiałami cmentarzyska w Warzynie, a ponadto — co również jest interesujące — są niezbyt odległe od owego stanowiska.

WYKAZ LITERATURY

Gardawski A., Kaletyn T.

1973 *Z pradziejów ziemi dolnośląskiej (od około 240 tys. lat p.n.e. do V w. n.e.)*, Wrocław

Gediga B.

1967 *Plemiona kultury łużyckiej w epoce brązu na Śląsku środkowym*, Wrocław—Warszawa—Kraków

Informator

1971 *Informator archeologiczny. Badania 1970 r.*, Warszawa

1974 *Informator archeologiczny. Badania rok 1973*, Warszawa

1975 *Informator archeologiczny. Badania rok 1974*, Warszawa

Kaletyn T.

1971 „Apollo” z Glinian, „Z otchłani wieków”, R. 37, s. 148—152

Malinowski T.

1961 *Katalog cmentarzysk ludności kultury łużyckiej w Polsce*, t. II, Warszawa

1976 *Groby zwierzęce z młodszej epoki brązu i z wczesnej epoki żelaza w Polsce*, „Koszalińskie Zeszyty Muzealne”, t. 6, s. 3—21

„Schlesiens Vorzeit”

1909 „Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift”, NF t. 5

1912 „Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift”, NF t. 6

Wyróst P.

1975 *Rindskelettgräber aus der Leichenverbrennungs-Grabstätte der Lausitzer Kultur in Gliniany, Kreis Wołów*, „Zoologica Poloniae”, t. 24, s. 257—290

Tadeusz Malinowski

Adres autora:

Doc. dr habil. Tadeusz Malinowski

Zakład Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej

ul. Arciszewskiego 22a

76-200 Słupsk

Malinowski T.

1971 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1976 Groby żyzne i nieżyłone w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1978 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1980 „Schlesens Vorzeit in Bild und Schrift”, NF 1, 5
 1981 „Schlesens Vorzeit in Bild und Schrift”, NF 1, 6
 1982 Wycieczki
 1983 Rindskalenbilder aus der Leichterbrunnengrabstätte der Leuzter
 Kultur in Gliniany, Kreis Wolzow, „Kolonien Polonae”, t. 21, s. 133-136

1984 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1985 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1986 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1987 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1988 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1989 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1990 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1991 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1992 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1993 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1994 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1995 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1996 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1997 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1998 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1999 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 2000 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa

BYRUKALSKIE KOŁYMIKI

1981 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1982 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1983 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1984 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1985 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1986 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1987 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1988 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1989 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1990 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1991 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1992 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1993 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1994 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1995 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1996 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1997 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1998 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 1999 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa
 2000 Kultura brzoźska i jej miejsce w kulturze łowców łosia w Polsce, I, II, Warszawa